

ZALEWSKA J. 1999. The genus *Najas* (*Najadaceae*) in Poland: remarks on taxonomy, ecology, distribution and conservation – *Fragmenta Floristica et Geobotanica* 44(2): 401–422.

ZARZYCKI K. & SZELĄG Z. 2006. Red list of the vascular plants in Poland. – W: Z. MIREK, K. ZARZYCKI, W. WOJEWODA & Z. SZELĄG (red.), Red list of plants and fungi in Poland, s. 11–20. W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences, Kraków.

SABINA KLICH i ALINA STACHURSKA-SWAKOŃ, *Instytut Botaniki Uniwersytetu Jagiellońskiego, ul. Gronostajowa 3, 30-387 Kraków, Polska; e-mail: sabina.klich@doctoral.uj.edu.pl*

Wpłynęło: 28.02.2020 r.; przyjęto do druku: 15.09.2020 r.

DOI: <https://doi.org/10.35535/ffgp-2020-0056>

Allium ursinum i A. scorodoprasum (Amaryllidaceae) – rzadkie gatunki w zabytkowym parku podworskim w Kamieńcu (Wielkopolska)

Parki podworskie lub inne elementy stałe w krajobrazie antropogenicznym (np. cmentarze, grodziska, kurhany) są niejednokrotnie miejscem o interesującej florze (CELKA 2011; NOWIŃSKA 2016). Szczególnie cenne ze względów botanicznych okazują się miejsca opuszczone lub takie, gdzie zaniechano prac pielęgnacyjnych. Wówczas w takich warunkach dawne gatunki uprawne dziczeją i w przypadku ich dalszego spontanicznego rozwoju mogą uzyskać miano trwałego elementu lokalnej flory (CZARNA 2001).

Park w Kamieńcu (gm. Kamieniec, powiat Grodzisk Wlkp., woj. wielkopolskie; 52°10'04,23"N, 16°27'49,51"E) jest przydworskim założeniem ogrodowym utrzymanym w nurcie krajobrazowym (naturalistycznym), pochodzącym z końca XIX w., wpisanym do rejestru zabytków województwa (nr rej. 1983/A z 10.12.1984 r.). Park jest jednym z wielu przykładów, gdzie od wielu lat nie prowadzi się żadnych prac utrzymaniowych zieleni. Dzięki koncepcji założenia parkowego w stylu angielskim miejsce to wyewoluowało w siedlisko przyrodnicze o interesującym aspekcie florystycznym. Wykonana inwentaryzacja dendroflory w 2019 r. w parku w Kamieńcu (MAĆKOWIAK 2019) stała się przesłanką niniejszej pracy. W jej wyniku na terenie parku (o powierzchni 4,32 ha) odnaleziono rzadkie w skali regionu i kraju gatunki *Allium ursinum* oraz *A. scorodoprasum* (kwadrat ATPOL o boku 2,5 km: **BD2856**; ZAJĄC 1978).

Allium scorodoprasum L. (czosnek wężowy), jest gatunkiem europejsko umiarkowano-pontyjsko-pannońskim o centrum występowania w zasięgu pannońskim (ZAJĄC & ZAJĄC 2009), tj. głównie region Rumunii, Ukrainy, Chorwacji, Węgier, byłej Jugosławii, Bułgarii. Ponadto gatunek o rozporozonym występowaniu na terenie Polski, Niemiec, Szwecji oraz Wielkiej Brytanii (MEUSEL & JÄGER 1992).

Allium scorodoprasum jest gatunkiem rzadkim w kraju, najczęściej spotykanym w Wielkopolsce, na Kujawach i Pomorzu Gdańskim, ale również na pogórzach (ZAJĄC & ZAJĄC 2019). Dawna roślina uprawna o statusie archeofita we florze polskiej (ZARZYCKI i in. 2002), wymieniona w „czerwonej liście” (KAŹMIERCZAKOWA i in. 2016), jak i „czerwonej księdze” (KAŹMIERCZAKOWA i in. 2014), jako gatunek narażony na wymarcie (VU). Populacja gatunku

w parku w Kamieńcu jest rozproszona na całym areale, przy czym najliczniej występuje w części południowej parku, głównie pod okapem *Robinia pseudoacacia*, *Acer pseudoplatanum* oraz *A. platanoides*. Zacienienie stanowiska jest znaczne z uwagi na duże zwarcie krzewów i wynosi ok. 65–70%. W runie głównie towarzyszą gatunki nitrofilne, tj.: *Aegopodium podagraria*, *Alliaria petiolata*, *Chelidonium majus* i *Urtica dioica*. Nie odnotowano szczególnych zagrożeń antropogenicznych oddziałujących na populację czosnku wężowego.

Allium ursinum L. (czosnek niedźwiedzi), gatunek podelementu europejskiego umiarkowanego (ZAJĄC & ZAJĄC 2009). Swoim zasięgiem obejmuje znaczny teren centralnej i zachodniej Europy, występując głównie w obszarach górskich oraz podgórskich (MEUSEL & JÄGER 1992). Większość krajowych stanowisk położonych jest w jego naturalnym górskim zasięgu.

Czosnek niedźwiedzi jest gatunkiem objętym ochroną częściową (ROZPORZĄDZENIE 2014), występującym na południu kraju w wilgotnych lasach liściastych, grądach, buczynach, nad potokami, przy źródłiskach. W pozostałej części kraju jest notowany rzadko (ZAJĄC & ZAJĄC 2019), był umieszczony w poprzednim wydaniu polskiej „czerwonej listy” (ZARZYCKI & SZELĄG 2006) jako gatunek narażony na wyginięcie poza głównym obszarem występowania (kategoria V). W obrębie gatunku wyróżniono dwa podgatunki subsp. *typicum* oraz subsp. *ucrainicum*, przedstawiając ich charakterystyczne cechy, np. brodawkowanie epidermy szypuły (ROLA 2012). Ponadto autorka przedstawiła rozdział geograficzny tychże podgatunków, co pozwala stwierdzić, że populacja czosnku niedźwiedziego w parku w Kamieńcu to podgatunek typowy.

Na podstawie prowadzonych od wielu lat obserwacji własnych stwierdzono, że zasięg tego gatunku utrzymuje się na podobnej powierzchni i zajmuje ok. 0,30 ha. Występuje na skłonie grodziska pierścieniowego (z pomnikowymi dębami szypułkowymi) oraz poniżej jego, w siedlisku łęgowego lasu dębowo-wiązowo-jesionowego (Ryc. 1). Szacowana wielkość populacji to ok. 200–300 tys. osobników. Zacienie utrzymuje się na poziomie 50–60%. W runie na zwartym stanowisku czosnku niedźwiedziego odnotowano: *Aegopodium podagraria*, *Alliaria petiolata*, *Ficaria verna*, *Gagea lutea*, *G. minima*, *Galium aparine*, *Phyteuma spicatum*, *Stellaria nemorum*, *Veronica hederifolia* i *Urtica dioica*.

Opisane stanowisko czosnku niedźwiedziego jest drugim znanym w Wielkopolsce (na podstawie ZAJĄC & ZAJĄC 2019). Ogólnie zagrożeniem dla gatunku jest jego zbiór jako surowca zielarskiego, który możliwy jest wyłącznie na obszarze województw: śląskiego, małopolskiego i podkarpackiego, po uzyskaniu właściwej derogacji na podstawie przepisów ustawy o ochronie przyrody (USTAWA 2020). W przypadku omawianej populacji *Allium ursinum*, poza pozyskaniem tego gatunku, zagrożeniem jest nadmierne wydeptywanie.

Warto ograniczyć aktualny negatywny wpływ człowieka na populacje obu gatunków poprzez realizację stosownych działań ochronnych. Skutecznym i podstawowym narzędziem może być edukacja ekologiczna lokalnej społeczności. Przykładowo wiązać się to może z wykonaniem ścieżki edukacyjnej wraz z montażem kilku tablic informacyjnych o różnorodności biologicznej w parku, w tym o występowaniu rzadkich gatunków roślin.

Populacje obu gatunków czosnków w parku w Kamieńcu są cennymi w zasięgu regionalnym. Ich stanowiska wymagałyby wprowadzenia odpowiedniej formy ochrony przyrody na tym terenie, np. użytku ekologicznego.

Ryc. 1. Kwitnący *Allium ursinum* – aspekt wiosenny w parku w Kamieńcu

Fig 1. Blooming *Allium ursinum* – spring aspect in the park in Kamieniec

Summary. *Allium ursinum* and *A. scorodoprasum* (Amaryllidaceae) – a rare garlic species in a historic landscape park in Kamieniec (Wielkopolska). In 2019, a new locality of two rare *Allium* species was found in a park in Kamieniec during an inventory of dendroflora. Populations of *Allium ursinum* and *A. scorodoprasum* are unique in the Wielkopolska region. The area where it occurs is an old park designed in the English landscape style of garden. The park ought to be protected as a conservation area of unique character.

LITERATURA

- CELKA Z. 2011. Relics of cultivation in the vascular flora of medieval West Slavic settlements and castles. – *Biodiversity: Research and Conservation* **22**: 1–110.
- CZARNA A. 2001. Flora naczyniowa cmentarzy ewangelickich w Koźminie i Koźmińcu (Nizina Wielkopolska). – *Roczniki Akademii Rolniczej w Poznaniu CCCXXXIV, Botanika* **4**: 27–37.
- KAZMIERCZAKOWA R., ZARZYCKI K. & MIREK Z. (red.). 2014. Polska czerwona księga roślin. Paprotniki i rośliny naczyniowe. Wyd. 3. s. 895. Instytut Ochrony Przyrody, Polska Akademia Nauk, Kraków.
- KAZMIERCZAKOWA R., BLOCH-ORŁOWSKA J., CELKA Z., CWENER A., DAJDOK Z., MICHALSKA-HEJDUK D., PAWLIKOWSKI P., SZCZĘŚNIAK E. & ZIARNEK K. 2016. Polska czerwona lista paprotników i roślin kwiatowych. s. 44. Instytut Ochrony Przyrody Polskiej Akademii Nauk, Kraków.
- MAĆKOWIAK Ł. 2019. Inwentaryzacja dendroflory zabytkowego parku w Kamieńcu. s. 56. Mskr. Urząd Gminy Kamieniec, Poznań.
- MEUSEL H. & JÄGER J. 1992. Vergleichende Chorologie der zentraleuropäischen Flora. **3**. s. 333. Gustav Fisher Verlag, Jena.
- NOWIŃSKA R., CZARNA A., CZEKALSKI M. & MOROZOWSKA M. 2016. Vascular flora of selected palace parks in the Wielkopolska region. – *Steciana* **20**(3): 137–157.

- ROLA K. 2012. Taxonomy and distribution of *Allium ursinum* (Liliaceae) in Poland and adjacent countries. – *Biologia* **67**(6): 1080–1087.
- ROZPORZĄDZENIE Ministra Środowiska z dnia 9 października 2014 r. w sprawie ochrony gatunkowej roślin (Dz. U. 2014 r., poz. 1409).
- USTAWA z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. 2020 r., poz. 55).
- ZAJĄC A. 1978. Założenia metodyczne „Atlasu rozmieszczenia roślin naczyniowych w Polsce”. – *Wiadomości Botaniczne* **22**(3): 145–155.
- ZAJĄC A. & ZAJĄC M. (red.). 2019. Atlas rozmieszczenia roślin naczyniowych w Polsce – dodatek. s. 306. Instytut Botaniki Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.
- ZAJĄC M. & ZAJĄC A. 2009. Elementy geograficzne rodzimej flory Polski. s. 94. Nakładem Pracowni Chorologii Komputerowej Instytutu Botaniki Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.
- ZARZYCKI K. & SZELĄG Z. 2006. Czerwona lista roślin naczyniowych w Polsce. – W: Z. MIREK, K. ZARZYCKI, W. WOJEWODA & Z. SZELĄG (red.). Czerwona lista roślin i grzybów Polski, s. 11–20. Instytut Botaniki im. W. Szafera, Polska Akademia Nauk, Kraków.
- ZARZYCKI K., TRZIŃSKA-TACIK H., RÓŻAŃSKI W., SZELĄG Z., WOŁEK J. & KORZENIAK U. 2002. Ekologiczne liczby wskaźnikowe roślin naczyniowych Polski. s. 183. Instytut Botaniki im. W. Szafera, Polska Akademia Nauk, Kraków.

ŁUKASZ MAĆKOWIAK, *Kowalewo 6, 64-061 Kamieniec, Polska; e-mail: lukaszmackowiak123@gmail.com*

Wpłynęło: 24.05.2020 r.; przyjęto do druku: 17.12.2020 r.

DOI: <https://doi.org/10.35535/ffgp-2020-0057>

Nowe stanowiska *Luronium natans* (Alismataceae) w Polsce

Luronium natans (L.) Raf. (elisma wodna) jest europejskim endemitem obejmującym zasięgiem północno-zachodnią, zachodnią oraz środkowowschodnią część kontynentu. Liczne stanowiska są rozmieszczone na Wyspach Brytyjskich oraz w Europie Środkowej (SZMEJA 2014). Sporadycznie gatunek jest notowany na Półwyspie Skandynawskim oraz w Danii (LANSDOWN 2013).

W Polsce *Luronium natans* występuje głównie na obszarze Pojezierzy Wschodniopomorskiego, Południowopomorskiego i Zachodniopomorskiego oraz na Pobrzeżu Koszalińskim i Szczecińskim. Ponadto, gatunek stwierdzono w rejonie Nysy Łużyckiej na stanowisku Potok (ROSADZIŃSKI 2014). Populacja pomorska występuje w jeziorach oligotroficznych i mezotroficznych, od miękkowodnych do umiarkowanie zasobnych w wapń. Elisma wodna rośnie w nich na głębokości od 0 do 2,0 m, najczęściej w płatach zbiorowisk roślinnych z klasy *Littorelletea uniflorae* Br.-Bl. et R.Tx. 1943 oraz w zbiorowiskach wodnych mszaków: *Sphagnum denticulatum* Brid. i *Warnstorfia exannulata* (Schimp.) Loeske (CHMARA i in. 2015). *Luronium natans* tworzy też własne zbiorowisko: *Luronietum natantis* Szańkowski ex Šumberová, Čtvrtlíková et Bauer (ŠUMBEROVÁ i in. 2011).